

УДК 141.319.8+101.1:316

А. С. Чарвінскі

Інстытут філасофіі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

**РОЛЯ ФІЛАСОФІІ Ў СТАНАЎЛЕННІ ПАНЯЦІЙНАЙ
СТРУКТУРЫ САЦЫЯЛЬНАЙ ЭКАЛОГІІ**

У артыкуле разглядаецца праблема фарміравання паняццйнага апарату маладой навуковай дысцыпліны – сацыяльнай экалогіі. На прыкладзе паняцця «якасць навакольнага асяроддзя» даследуецца роля філасофскай метадалогіі ў канцэптуальным і тэрміналагічным узбагачэнні сучаснага прыродазнаўства. Сацыяльная экалогія пашырае ўласныя паняццжныя структуры шляхам прыцягнення філасофскіх катэгорый («змест», «сістэма», «якасць», «колькасць» і г. д.). Паняцце «якасць навакольнага асяроддзя» мае нарматыўны характар, імпліцытна прадугледжвае азначную працэдуру ў адпаведнасці з колькаснымі паказчыкамі і канкрэтызуецца ў такіх паказчыках, як «узровень насычанасці шкоднымі прымесямі», «працэнтнае ўтрыманне забруджвальніка».

Ключавыя словы: паняцці сацыяльнай экалогіі, філасофскія катэгорыі, якасць навакольнага асяроддзя.

Для цытавання: Чарвінскі А. С. Роля філасофіі ў станаўленні паняццйнай структуры сацыяльнай экалогіі // Труды БГТУ. Сер. 6, История, философия. 2023. № 1 (269). С. 187–191. DOI: 10.52065/25020-6885-2023-269-1-34.

A. S. Chervinsky

Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Belarus

**THE ROLE OF PHILOSOPHY IN THE FORMATION
OF THE CONCEPTUAL STRUCTURE OF SOCIAL ECOLOGY**

The article deals with the problem of forming the conceptual apparatus of a young scientific discipline – social ecology. The role of philosophical methodology in the conceptual and terminological enrichment of modern natural science is studied using the concept of “environmental quality” as an example. Social ecology expands its own conceptual structures by attracting philosophical categories (“content”, “system”, “quality”, “quantity”, etc.). The concept of “environmental quality” is of a normative nature, implicitly involves an assessment procedure in accordance with quantitative indicators and is specified in such indicators as “the level of saturation with harmful impurities”, “percentage of a pollutant”.

Keywords: concepts of social ecology, philosophical categories, quality of the environment.

For citation: Chervinsky A. S. The role of philosophy in the formation of the conceptual structure of social ecology. *Proceedings of BSTU, 6, History, Philosophy*, 2023, no. 1 (269), pp. 187–191 (In Belarusian). DOI: 10.52065/25020-6885-2023-269-1-34.

Уводзіны. Распрацоўка праблемы якасці навакольнага асяроддзя на прыродазнаўчым узроўні ўжо дасягнула такой стадыі, калі ўласнай метадалагічнай базы аказваецца недастаткова для стварэння канцэптуальных схем. Праблематыка ўсё больш канкрэтызуецца, набываючы форму лакальных прыродазнаўчых пытанняў. У гэтых адносінах цікавасць выклікаюць працы І. І. Дзядзю [1], Ф. Сен-Марка [2], Э. І. Колчынскага [3], у якіх паказана ўзаемазвязь складанасці біясістэм і іх стабільнасці, што мае важнае значэнне для распрацоўкі праблемы. Аднак імкненне вызначыць ступень, формы, характар адхілення таго ці іншага біясфернага кампанента ад нармальнага якаснага стану натыкаецца на нявырашанасць пытання аб прыродзе «нармальнага» і «якасна-

га». Відавочна, што адказ на гэтае пытанне і павінен скласці зыходную ступень любога прыродазнаўчага даследавання, накіраванага на пошук аптымальных варыянтаў узаемадзеяння чалавека і прыроды. Метадалагічныя аспекты праблемы выкладзены ў працах У. К. Лукашэвіча [4], А. Д. Урсула [5]. Адмысловая роля ў гэтым плане належыць працам У. І. Вярнадскага. Ён распрацаваў біягеахімічную канцэпцыю біясферы, у адпаведнасці з якой «...скупнасць арганізмаў зводзіцца да іх мас, да іх колькаснага складу» [6, с. 218]. Такі падыход дазваляе змест паняцця «якасць навакольнага асяроддзя» разгледзець у якасным і колькасным выразе, калі колькасная пэўнасць жывога рэчыва спалучаецца з якаснымі зменамі формаў жыцця. Работы гэтых даследчыкаў ствараюць

прадуктыўныя перадумовы даследавання зместу паняцця якасці навакольнага асяроддзя. Разам з тым даследаванне праблемы нарматыўнасці гэтага паняцця яшчэ не праведзена ў належнай меры. Асноўнай мэтай сапраўднай працы з'яўляецца канцэптואльная распрацоўка зместу сацыяльна-экалагічнага паняцця «якасць навакольнага асяроддзя». Аб'ектам даследавання выступае праблема нарматыўнасці паняцця, якая з'яўляецца асновай якасна-колькаснай спалучанасці комплекснага вызначэння стану прыроднага асяроддзя пасялення.

Асноўная частка. Праблема якасці навакольнага асяроддзя можа быць вызначана як канцэнтраваны выраз калі не ўсёй сукупнасці праблем аптымізацыі ўзаемадзеяння грамадства і прыроды, то, безумоўна, іх значнай часткі, чым і тлумачыцца актуальнасць яе вырашэння. Разам з тым, нягледзячы на яе прысутнасць у розных формах праяў, практычна ва ўсіх раздзелах сацыяльна-прыроднай праблематыкі адзінага падыходу да аналізу праблемы, як і адзінага тлумачэння самога тэрміна, яшчэ няма. Асобныя аспекты якасці асяроддзя адлюстраваны ў прыватных паняццях «якасць вады», «якасць паветра» і ў нейкай меры «якасць глебы». Гэтыя тэрміны, якія шырока выкарыстоўваюцца пры ацэнцы стану прыродных комплексаў, напоўнены практычным зместам, але яны не вычэрпваюць усю канкрэтыку паняцця «якасць навакольнага асяроддзя», у адносінах да якога захоўваецца нявызначанасць, што прыводзіць часта да аўтарскага валонтарызму. Відавочна, што ў такім выпадку ўзнікае сітуацыя неапраўдана звужанага разумення катэгорыі «якасць», калі яе прыватнае значэнне прымаецца за ўніверсальнае і на гэтай падставе робіцца спроба выпрацоўкі пабудовы цэласнай канцэптואльнай канструкцыі, у якой, як правіла, захоўваецца ўнутраная супярэчлівасць, што сфарміравалася на стадыі паняційнага аналізу праблемы якасці. Роскід уяўленняў прыводзіць да адвольнага тлумачэння тэрміна і, як правіла, да сітуацыі ўзаемнай нязводнасці розных кампанентаў паняційнай структуры, са стратай сувязі паміж імі. Для многіх даследчыкаў [2] паняцце «якасць навакольнага асяроддзя» з'яўляецца настолькі самавідавочным, што не мае патрэбы ў спецыяльным аналізе пры вызначэнні яго статусу, выяўленні яго канцэптואльных патэнцый, і, відавочна, таму найбольш распаўсюджаным уяўленнем пра якасць навакольнага асяроддзя з'яўляецца яго атаясамліванне з сістэмай санітарна-гігіенічных крытэрыяў. З пазіцыі комплекснага аналізу тут можа быць адзначана наступная асаблівасць: якасць як выяўленне аптымальнасці ў яго сувязях з чалавекам – гэта нязменнасць сут-

насных характарыстык, абумоўленая сталасцю колькасных параметраў аб'екта, г. зн. зместам розных кампанентаў у структуры біясфернага комплексу, колькаснай пэўнасцю тэрмальнага характарыстык, лікавай спарадкаванасцю энтрапійных працэсаў і г. д. Спалучанасць катэгорыі «якасць» і «колькасць» аказваецца ў гэтым выпадку зрэзанай: пад якасцю разумеецца ступень адпаведнасці сацыяльнаму элементу, які з'яўляецца «вонкавым», не ўключаным у прыродную сістэму фактарам, а «колькасць», па сутнасці, зведзена да адной з усёй разнастайнасці яе праяў, да лікавага выразу, што значна збядняе яе змест. Такі падыход, відаць, можа быць выкарыстаны для вырашэння прыкладных задач, але на ўзроўні праблемы глабальнай аптымізацыі сацыяльна-прыроднага ўзаемадзеяння яго абмежаваны характар і, з прычыны гэтай акалічнасці, агульная слабасць становяцца відавочнымі.

Варта абмовіцца, што нормы вызначэння паняцця могуць змяняцца і ўдасканальвацца ў працэсе развіцця навукі, а таксама ў рэальнай практыцы сацыяльнага прыродакарыстання. Узнікненне і наступная рэалізацыя новых запатрабаванняў тэхнічна абсталяванага сацыяльнаму заканамерна прыводзяць да змены прынцыпаў фарміравання паняцця і карэкціроўцы ўсёй канцэптואльнай схемы, якая адлюстроўвае працэс сацыяльна-прыроднага ўзаемадзеяння.

Паняцце «якасць асяроддзя» не можа быць фіксаваным у той жа меры, як не могуць быць статычнымі сувязі чалавека з навакольным прыродным асяроддзем, наколькі паняцце, якое адлюстроўвае функцыянальныя сацыяльна-прыродныя сувязі, у кожным канкрэтным выпадку напаяўняецца пэўным спецыфічным зместам. Якаснае, аптымальнае, пазітыўнае ў адным стаўленні практычна заўсёды недасканалы, шкодна, няякасна ў іншым, а множнасць сувязей у сацыяльна-прыродным узаемадзеянні выступае толькі аспектам шматякаснасці матэрыяльных аб'ектаў. Маючы гэтую акалічнасць на ўвазе, можна зрабіць выснову аб унутранай супярэчлівым характары тэрміна «якасць навакольнага асяроддзя». Задачы ўстаранення адзначанай асаблівасці ў прыродазнаўчых інтэрпрэтацыях тэрміна служыць яго канкрэтызацыя праз блізкія па змесце паняцці «аптымальнасць», «карыснасць» і г. д. Аднак такія паралельныя тэрміны, дастаткова эфектыўныя ў прыкладных даследаваннях, у прынцыпе не могуць быць інкарпараваны ў тэарэтычную структуру па цэлым шэрагу прычын, адна з якіх – прынцыповая немагчымасць пашыральнага іх тлумачэння. Гэты недахоп з'яўляецца сур'ёзнай перашкодай для пабудовы дынамічнай канцэптואльнай схемы, такім чынам, паняційнай

аднакіраванасць заўсёды спалучана з неабходнасцю штучнага падагнання вузканакіраванай тэарэтычнай схемы пад рэальнасць, якая змяняецца. Так, напрыклад, калі пры ўсёабдымнай эканамічнай ацэнцы якога-небудзь прыроднага комплексу ўзнікае неабходнасць выбару напрамкаў і чарговасці ўключэння ў гаспадарчы працэс нейкага прыроднага кампанента, задача вызначэння варыянтаў капітальных укладанняў адразу ж значна ўскладняецца фактарам дваістага (як мінімум) характару «карыснасці» прыроднага комплексу. Відавочна, што ацэнка з пазіцыі карыснасці з'яўляецца інтэрпрэтацыяй сацыяльна-прыродных сувязей у адным стаўленні, і гэтая ацэнка, у прынцыпе, не можа адлюстравать эмерджэнтны характар экасістэмы і, адпаведна, не можа даць адэкватную ацэнку экакомплексу.

Калі паняцце «якасць навакольнага асяроддзя» выступае агульным для «якасці вады», «якасці глебы» і г. д., то падчас апераванняў паняццямі неабходна мець на ўвазе складанасць іх узаемнай спалучанасці, паколькі кожны з прыродных элементаў, дэнататаў тэрміна, карэлюе адзін з адным праз стаўленне да чалавека. Вада, паветра, глеба і г. д. якасныя або няякасныя ў адносінах да чалавека, але не ў адносінах адзін да аднаго. Такім чынам, фарміраванне на такой базе інтэграванага паняцця «якасць навакольнага асяроддзя» таксама павінна мець на ўвазе абставіны адносін да суб'екта ацэнкі [7].

Відавочна, што такі падыход да феномена якасці асяроддзя павінен грунтавацца на ясным усведамленні супярэчнасці паміж экалагічнай камфортнасцю аднаго віду і ўмовамі захавання сістэмнай арганізацыі самога біягеацэнозу, паколькі штучнае забеспячэнне прывілеяванага становішча абмежаванай колькасці сістэмных элементаў змяшчае ў сабе небяспеку дэградацыі біяцэнозу ў цэлым і можа прывесці да сітуацыі, калі дабраякаснасць, камфортнасць аднаго віду забяспечваюцца шляхам абмежавання рэпрадуктыўных патэнцый іншых відаў, памяншэння краявіднай разнастайнасці і іншых формаў збяднення экасістэмы [8]. Такая сітуацыя можа быць вызначана як стан вузкаарыентаванай якасці асяроддзя пасялення для абмежаванага шэрагу сістэмных кампанентаў з адначасовым пагаршэннем якасці сістэмнай арганізацыі самога асяроддзя пасялення.

Можна адзначыць шэраг прынцыповых памылак, якія змяшчаюцца ў такім падыходзе да праблемы якасці навакольнага асяроддзя: па аб'ёме паняцце, якое трактуецца, значна саступае паняццям «аптымальнасць», «дабраякаснасць асяроддзя пасялення», не ахопліва-

ючы цэлы комплекс якасна-колькасных характарыстык, адлюстраванага аб'екта, і іх праявы невычарпальныя; у функцыянальным стаўленні тэрмін закліканы абслугоўваць вузкае прыярытэтнае кола сістэмных элементаў з захаваннем верагоднасці сур'ёзнай памылкі пры выбары прыярытэтаў; структурная абмежаванасць заключаецца ў жорсткай іерархіі складовых элементаў і, нарэшце, на сістэмным узроўні – стане несумяшчальнасці, узаемнай некарэляванасці паміж рознымі аспектамі – паняцця «якасць навакольнага асяроддзя» ў шырокім сэнсе гэтага тэрміна, што не дазваляе ўлічваць у поўнай меры біясацыяльную сутнасць чалавека ў сістэме ўзаемадзеяння з навакольным прыродным асяроддзем пасялення, якое і вызначае спецыфіку і накіраванасць ацэначнага працэсу. Не выпадкова практычна ўсе метады ацэнкі прыродных кампанентаў першапачаткова зарыентаваны на вызначэнне сацыяльна-эканамічнай (прамысловай, сельскагаспадарчай, урбаністычнай і г. д.) значнасці доследнага аб'екта. Паняцце «якасць навакольнага асяроддзя» мае нарматыўны характар і імпліцытна ўяўляе сабой ацэначную працэдуру. Уяўленне пра якаснасць асяроддзя пасялення як сукупнасці ўмоў аптымальнай жыццяздзейнасці арганізма з'яўляецца досыць сталым у прыродаахоўнай тэматыцы і ці ледзь мае патрэбу ў істотнай карэкціроўцы, тым больш што яно ў патрэбнай ступені адпавядае задачы якасна-колькаснай інтэрпрэтацыі тэрміна. У той жа меры, як і якасць вады, глебы, паветра, можа быць або здавальняючай, або нездавальняючай, якасць навакольнага асяроддзя ў цэлым можа вар'іраваць ад адкрыта экстрэмальнай, якая характарызуе эканамічны крызіс, да нармальнай, што забяспечвае аптымальныя ўмовы развіцця асобіны, папуляцыі, віду і г. д. У такіх выпадках ступень экалагічнай камфортнасці вызначаецца ў адпаведнасці з колькаснымі паказчыкамі стану пэўнага прыроднага комплексу і канкрэтызуецца ў такіх паказчыках, як «узровень насычанасці шкоднымі прымешкамі», «працэнтнае змяшчэнне забруджвальніка» і г. д.

Неабходнасць увядзення ацэначнай шкалы пры характарыстыцы стану навакольнага асяроддзя фактычна здымае традыцыйнае ў прыродаахоўнай праблематыцы пытанне аб аксіялагічным характары паняцця «якасць навакольнага асяроддзя». Безадносна да ацэначнай працэдуры яно не з'яўляецца ні станоўча, ні адмоўна накіраваным, і толькі пры канкрэтызацыі і пэўным ацэначным дапаўненні (якасць «нармальна», «экстрэмальна», «аптымальна» і г. д.) дасягаецца неабходная аксіялагічнасць.

Стан дабраякаснасці прыроднага асяроддзя пасялення ў цэлым, і яе асобных кампанентаў у прыватнасці, вызначаецца аптымальным спалучэннем як якасных, так і колькасных паказчыкаў, таму паняцце, якое адлюстроўвае такі стан, не можа быць абмежавана толькі якаснай прадстаўнічасцю і ў абавязковым парадку вызначае ўласна колькасны змест. У адносінах да натуральных экалагічных сістэм, якія яшчэ не сталі аб'ектамі актыўнага гаспадарання, ацэначная працэдура грунтуецца на тых жа прынцыпах спалучэння якасна-колькасных праяў. Так, у характарыстыцы натуральных біягеаэнозаў адным з базавых паказчыкаў з'яўляецца краявіднае багацце экасістэмы, і прымаецца яно як колькасная характарыстыка, «...вызначаная стаўленнем колькасці відаў у ім да агульнай колькасці асобін у супольнасці (раслін, жывёл, мікраарганізмаў)» [9, с. 46].

Пытанне аб прадметнасці паняцця «якасць навакольнага асяроддзя» ў сацыяльнай экалогіі мае прынцыповае значэнне, бо ў сацыяльна-прыроднай праблематыцы яно набывае форму пытання аб спосабе пераадолення супярэчнасцей паміж формай сацыяльнага спажывання прыродных рэсурсаў і характарам прыродаахоўных мерапрыемстваў.

Падыход, пры якім можа ігнаравацца сацыяльны характар ацэнкі, непазбежна вядзе да ўяўлення пра якасць асяроддзя ў цэлым, роўна як і пра якасць вады, глебы, лясных угоддзяў і г. д., быццам пра нейкі абстрактна існуючы стан прыродных комплексаў. Пры гэтым недаацэнка сацыяльна-прыроднага характару ацэначнага працэсу пакідае, па сутнасці, без адказу пытанне аб накіраванасці, арыентаванасці фактару якаснасці экалагічных комплексаў.

Сацыяльна-эканамічная арыентацыя ацэначнага працэсу сведчыць пра тое, што ў паняціі «якасць навакольнага асяроддзя» змяшчаюцца як мінімум два істотныя аспекты, два змястоўныя блокі: па-першае, паняцце адлюстроўвае прадметнасць аб'екта, яго стан, уласцівасці, матэрыяльна-структурныя характарыстыкі і, па-другое, у змест паняцця ўключаецца сукупнасць адносінаў, у іх ўваходзяць з'ява, якая ацэньваецца, працэс, комплекс і асабліва адносіны сацыяльна-прыроднага характару, апошнія

характарызуюць ступень аптымальнасці сацыяльна-прыроднага ўзаемадзеяння.

Заклучэнне. Разгледжаныя палажэнні дазваляюць зрабіць наступныя высновы:

– паняцце «якасць навакольнага асяроддзя» не мае і не можа мець абсалютнага значэння, яно адноснае, рэалізуецца толькі ў сістэме адносінаў – эканамічных, біягеаэналагічных, эстэтычных;

– прынцыпова новым павінен быць падыход да распрацоўкі механізму ацэначнай працэдуры: да абгрунтавання новых, адэкватных у існуючай сітуацыі крытэрыяў; фарміравання сістэмы экалагічных нарматываў, якія ўлічваюць магчымасць утварэння сінергетычных эфектаў узаемаапрацоўвання фактараў;

– абгрунтаванне ацэначных прынцыпаў, якія адлюстроўваюць іерархічную залежнасць якасных характарыстык прыродных працэсаў, можа рэалізавацца шляхам увядзення «мяккіх», рухомых крытэрыяў, здольных да адаптацыі да зменлівых умоў экалагічнай сітуацыі ў сувязі з магчымым абвастраннем ці, наадварот, згладжваннем сацыяльна-прыродных супярэчнасцей ва ўмовах экалагічнага крызісу. Функцыянальна такая аперацыя можа быць эфектыўна ажыццёўлена з дапамогай якасна-колькаснай інтэрпрэтацыі, у якой комплекс якасных характарыстык прыроднага ландшафту падвяргаецца колькасным абагульненням;

– наступнае колькаснае супастаўленне эстэтычна станоўчых і эстэтычна адмоўных успрыманняў дазваляе, з пэўнай ступенню дакладнасці, вызначаць якасную дастатковасць прыроднага комплексу, што ў канчатковым рахунку аказваецца важным пры распрацоўцы экалагічнай стратэгіі.

Навуковая навізна атрыманага выніку заключаецца ў распрацоўцы механізму нарматыўнага вызначэння якасці навакольнага асяроддзя як ва ўмовах экалагічнай аптымальнасці, так і ў экстрэмальных умовах. Такой палівектарнасцю выкладзенага падыходу вызначаецца сфера яго практычнага прымянення ў комплекснай сацыяльна-экалагічнай ацэнцы якасці навакольнага чалавеку прыроднага асяроддзя пражывання ва ўмовах сучаснай Беларусі.

Спіс літаратуры

1. Дедю И. И. Экологический энциклопедический словарь. Кишинев: Гл. ред. Молд. совет. энцикл., 1989. 406 с.
2. Сен-Марк Ф. Социализация природы. М.: Прогресс, 1977. 435 с.
3. Колчинский Э. И. Эволюционный процесс в современной биосфере // Философские науки. 2000. № 1. С. 34–37.
4. Лукашевич В. К. Философия и методология науки. Минск: Современная школа, 2006. 320 с.
5. Вашекин Н. П., Мунтян М. А., Урсул А. Д. Глобализация и устойчивое развитие. М.: МГУК, 2002. 320 с.

6. Вернадский В. И. Избранные труды по биогеохимии. М.: Мысль, 1967. 376 с.
7. Червинский А. С. Качество окружающей среды. Минск: ИНВАЦЕНТР, 1997. 142 с.
8. Водопьянов П. А. Устойчивость динамики биосферы. Минск.: Наука и техника, 1981. 246 с.
9. Пэнгл Р. Методы системного анализа окружающей среды. М.: Знание, 1979. 184 с.

References

1. Dedu I. I. *Ekologicheskiy esnsiklopedicheskiy slovar* [Ecological encyclopedic dictionary]. Chisinau, Gl. red. Mold. sovet. entsikl. Publ., 1989. 406 p. (In Russian).
2. Saint-Mark, F. *Sotsializatsiya prirody* [Socialization of nature]. Moscow, Progress Publ., 1977. 435 p. (In Russian).
3. Kolchinsky E. I. Evolutionary process in the modern biosphere. *Filosofskiye nauki* [Philosophical sciences], 2000, no. 1, pp. 34–37 (In Russian).
4. Lukashevich V. K. *Filosofiya i metodologiya nauki* [Philosophy and methodology of science]. Minsk, Sovremennaya shkola Publ., 2006. 320 p. (In Russian).
5. Vashchekin N. P., Muntyan M. A., Ursul A. D. *Globalizatsia i ustoychivoye razvitiye* [Globalization and sustainable development]. Moscow, MGYK Publ., 2002. 320 p. (In Russian).
6. Vernadsky V. I. *Izbrannyye trudy po biogeokhimi* [Sel. wr. on biogeochemistry]. Moscow, Mysl' Publ., 1967. 376 p. (In Russian).
7. Chervinsky A. S. *Kachestvo okruzhayushchey sredy* [Environmental quality]. Minsk, INVATSENTR Publ., 1997. 142 p. (In Russian).
8. Vodop'yanov P. A. *Usotoychivost' dinamiki biosfery* [Stability of biosphere dynamics]. Minsk, Nauka i tekhnika Publ., 1981. 246 p. (In Russian).
9. Pantl R. *Metody sistemnogo analiza okruzhayushchey sredy* [Methods of system analysis of the environment]. Moskov, Znaniye Publ., 1979. 184 p. (In Russian).

Інфармацыя пра аўтара

Чарвінскі Аляксандр Сяргеевіч – кандыдат філасофскіх навук, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела сацыяльнай экалогіі і біяэтыкі. Інстытут філасофіі Нацыянальнай Акадэміі Беларусі (220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 1/2, Рэспубліка Беларусь). E-mail: a.chervinski@gmail.com

Information about the author

Chervinsky Aleksander Sergeevich – PhD (Philosophy), Senior Researcher of the Department of Social Ecology and Bioethics. Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Belarus (1/2, Surganova str., 220072, Minsk, Republik of Belarus). E-mail: a.chervinski@gmail.com

Паступіў 28.02.2023